

Folk og fag

Bernard Eric Jensen

Disneys America

Gennem flere år arbejdede Walt Disney Company med en plan om at anlægge en stor park, hvor de besøgende kunne gå på opdragelse i Amerikas historie – et projekt, der snart blev kendt under navnet Disneys America. Men i efteråret 1994 meddelte koncernen så, at det indtil videre havde skrinlagt planen om at bygge en historiepark ved Haymarket.

Ideen med at placere parken ved Haymarket, der ligger i det nordlige Virginia, var, at den skulle ligge nær ved Manassas, en af den amerikanske borgerkrigs berømte slagmarker. En stor del af parken skulle helliges borgerkrigens historie og omfatte en rekonstrueret landsby og en fremstilling af slaveriets historie. Men Disneys America skulle også omfatte andre dele af amerikanernes historie, herunder Native America 1600-1800, We the People (om Ellis Island og emigranternes historie), Victory Field 1930-1945 (om USAs deltagelse i 2. verdenskrig). I oplægget om historieparken indgik der endvidere en plan om at bruge den allernyeste computerteknologi i historieformidlingen: VR (virtual reality) skulle bruges i et forsøg på at give de besøgende mulighed for at gå på opdagelse i Amerikas fortid.

I kølvandet på offentliggørelsen af planerne for historieparken i Haymarket fulgte der en hektisk og til tider ganske ophedet debat. Disney-projektet satte ikke alene spørgsmålet om historieformidlingens sigte og vilkår på dagsordenen, det rejste også spørgsmålet om, hvordan fagfolk forholder sig til folkelige former for historietænkning og historiebrug.

Mange amerikanske historikere har været meget afvisende overfor projektet og så det som en betydningsfuld sejr, at koncernen besluttede sig for at droppe det. Argumenterne imod Disneys America har været mange og af forskellig slags. Nogle opfattede hele projektet som en helligbrøde i svøb; de betragtede det som en krænkelse af nationens dyrebare mindesmærker, at Disney ville pla-

cere en forlystelsespark klods op ad en af borgerkrigens berømte slagmarker. Andre afviste projektet, fordi det var baseret på et uholdbart koncept, nemlig at man kan formidle historie ved at tilbyde folk at erfare og indleve sig i fortidige forhold. Den primære kritik har dog været, at den planlagte historiepark efter alt at dømme ville komme til at formidle en forståelse af amerikansk historie, som ud fra en faghistorisk synsvinkel var ganske tendentiøs og problematisk.

Ikke alle historikere har afvist Disneys America. En mindre gruppe har set på både de muligheder, der kan ligge i et sådant projekt, og på præmisserne bag den faghistoriske kritik. De ser det som et udtryk for en faglig og formidlingsmæssig konservatisme, at en del historikere har været aldeles afvisende overfor forsøg på at bruge computersimulation i historieformidlingen. De har peget på det problematiske i, at mange faghistorikere er af den opfattelse, at historieformidling er en så seriøs og alvorlig sag, at den umuligt kan forenes med det lystbetonede og fornøjelige. De har endvidere taget afstand fra, hvad de ser som kritikernes elitære holdning til historieformidling. Projektets kritikere – siges det – betragter alene historieformidling som et spørgsmål om at få videregivet bestemte faghistoriske indsigter til et massepublikum og mangler helt igennem sans for, at vor tids folkekultur er en åben, kompleks og flertydig størrelse, og at også almindelige mennesker kan omgås historie på en kritisk og reflekteret måde.

Debatten om Disneys America er løbet videre også efter, at det oprindelige projekt var blevet droppet og skrinlagt. Det skyldes, at mange amerikanske historikere forventer, at lignende projekter vil dukke op i de kommende år, og de anser det for vigtigt, at man i historikermiljøet får en grundig drøftelse af historieformidlingens sigte, muligheder og vilkår.

Historieformidling som nedsivning

Når spørgsmålet om historieformidling er blevet taget op i en dansk sammenhæng, har opmærksomheden som regel været rettet mod forholdet mellem forskning og formidling – altså hele det problemkompleks, som Kristian Erslev satte på den faghistoriske dagsorden med sit skrift om *Historieskrivning* (1911), og som Povl Bagge dernæst viderebearbejdede i afhandlingen *Om historieforskningens videnskabelige karakter* (1940). Især Martin A. Hansen stillede sig kritisk til den faghistoriske stræben efter at videnskabeliggøre historieformidlingen. Som han så det, var prisen herfor, at historikerne samtidig fratog historieskrivningen dens folkelige og samfundsmæssige betydning. Men denne kritik synes ikke at have gjort noget større indtryk på danske faghistorikere.

I de senere år har interessen for faghistorikernes færdigheder som formidlere været støt voksende – en interesse, der til dels må tilskrives det forhold, at mange historikere erhvervsmæssigt har været tvunget til at søge arbejde uden for fagets traditionelle græsgange: gymnasieskole, universitet og arkivvæsen. Men den foreliggende viden om formidlingskompetencen blandt danske faghistorikere er yderst begrænset. Vi ved dog, hvordan forlagskonsulent Dag Gjestland så på situationen i Norge; han var ikke videre optimistisk på fagets vegne. Han betragter historikerne som et af forlagsbranchens problembørn: de

skriver for langt, de skriver for tørt og kedeligt, og de skriver i alt for høj grad for fagkolleger. Samme opfattelse ligger til grund for Leif Becker Jensens *Ud af elfenbenstårnet* (1987), hvori han gør rede for forskellene mellem eksisterende formidlingsparadigmer og herunder forskellen mellem at bruge et videnskabsprog og et formidlingsprog. Og på det seneste har *Historieevalueringen* (1994) påvist, at hele formidlingsdimensionen bliver yderst stedmoderligt behandlet i historieuddannelserne herhjemme.

Vi ved heller ikke ret meget om, hvordan danske faghistorikere tænker om forholdet mellem forskning og formidling eller om forholdet mellem formidling og dens modtagere. Men fra tid til anden sker det, at den bagvedliggende tankegang dukker op til overfladen og gøres eksplicit. Det skete fx i 1980, da *Noter om historie og undervisning* udgav et temanummer om *Historieformidling*. Det var struktureret af følgende tankegang: »Formidlingens første stadium er grundforskeren, der rekonstruerer historien ved hjælp af kilderne. De historie-studerende tilegner sig dernæst en historisk viden, metode og historieopfattelse. Næste stadium er så skolestuen og medierne, herunder lærebøger, tidsskrifter, historiske romaner, etc. Gennem disse stadier bliver historiens muld til folkelig, historisk bevidsthed«.

En sådan tilgang kan med rimelighed kaldes en nedsivningstænkning. Forskning og formidling sammenkobles her på en ganske bestemt måde. Det er en model for een-vejs-kommunikation: det er den faglige ekspertviden, der skal videregives til ikke-fagfolk. Hvad der anses for at være vigtigt og væsentligt at formidle, defineres helt og holdent af faghistorikerne selv: de forudsættes ikke kun at have en kvalificeret indsigt i fortidens forhold, men også i hvad der er interessant og værdifuldt for folk uden for faget. I modellen lægges der derfor ikke op til, at folk uden for faget skal kunne give deres besyv med om, hvad de anser for at være perspektiverende former for historisk erfaring og indsigt.

Den elitære nedsivningstænkning finder man ikke kun i Danmark, den er også virksom i mange af vore nabolande. Det er en tilgang, der passer som fod i hose til den faglige professionalisering: udgangspunktet er, at den faglige ekspertviden er aldeles uundværlig og til gavn for alle. En sådan tilgang til formidling har fx øvet stor indflydelse inden for undervisningssektoren, hvor den har dannet selve grundlaget for den videnskabscentrerede læseplanstænkning. Historieundervisning bliver da forstået som elementær indføring i videnskabsfagets metoder, tilgange, resultater.

I nedsivningsmodellen går man ud fra, at lægfolk og fagfolk har mere eller mindre identiske behov, hvad historisk erfaring og indsigt angår, og en fælles forståelse af, hvad der er værd at opleve og vide. Men kan man nu også tage det for givet? Skal forholdet afklares, bliver det nødvendigt at sammenligne historieforståelsen hos lægfolk og fagfolk, og dermed bevæger man sig ind i et felt, der ikke er videre udforsket. Men enkelte historikere har forsøgt at bearbejde dette problemkompleks – det gælder den tyske historiedidaktiker Rolf Schörken og den britiske historiker Raphael Samuel.

Hverdag versus fag

Den elitære nedsvivningstænkning er fortsat den dominerende tilgang inden for tysk historievidenskab og historiedidaktik. Rolf Schörken er en af de få tyske forskere, der har sat sig for at se nærmere på lægfolk og fagfolks omgang med historie, og det har bl.a. ført ham til at sætte spørgsmålstegn ved, hvad han selv et sted meget præcist og rammende kalder »die Allmacht-ansprüche wissenschaftlicher Rationalität«.

Schörkens udgangspunkt har hele tiden været didaktisk. Han tilhørte i 70'erne den gruppe tyske didaktikere, der satte sig for at få omdefinert det teoretiske udgangspunkt for historiedidaktikken: den skulle omdannes fra at være en teori om historieundervisning til en teori om historiebevidsthed. En sådan omdefinering førte samtidig en betydelig udvidelse af disciplinens interesse- og virkefelt med sig; den skulle nu også til at beskæftige sig med de virkninger, som historiske forestillinger og symboler, ideer og tænke måder har hos forskellige grupper. Og det var det, der dannede baggrunden for Schörkens første undersøgelser af, hvad han oprindeligt kaldte den triviale historiebevidsthed.

I sit forsøg på at klarlægge, hvorledes historiebrugen er i en hverdagssammenhæng, nærlæste han flere autobiografiske romaner af Walter Kempowski, i hvilke han har givet en levende og minutøs skildring af den småborgerlige livsform i 30'erne og 40'erne. Da Schörken gik i gang med sin undersøgelse, gik han ud fra, at der ville være betydelige forskelle mellem en trivial og videnskabelig historiebevidsthed, men han blev alligevel overrasket over, hvor radikalt forskellige de er: »her står vitterligt to verdener, der er uden forbindelse, over for hinanden«. Man måtte – konkluderede han – se i øjnene, at faghistorisk forskning tilsyneladende var uden større indvirkning på hverdagslivets historiebevidsthed. Det skyldtes bl.a. det forhold, at historie i en hverdagssammenhæng ofte udfylder en trøsterfunktion a la en religion. Og det var i lyset af denne undersøgelse, at han udarbejdede sin første systematiske redegørelse for *Geschichte als Lebenswelt* (1979).

Schörken var på det rene med, at hans første undersøgelsesfelt havde været yderst begrænset, og i et forsøg på at komme videre udvidede han derfor sit forskningsfelt radikalt. Resultaterne af hans næste undersøgelser er fremlagt i bogen *Geschichte in der Alltagswelt* (1981), der i detaljer redegør for de funktioner, som historiebevidstheden udfylder i en hverdagssammenhæng. Fremstillingen er baseret på en række analyser af bl.a. populære historiske fagbøger og turistattraktioner, biografier og romaner, føljetoner i aviser og serier på tv.

Det var ikke alene undersøgelsesfeltet, der blev udvidet, også udgangspunktet for analysen blev ændret. Hans første analyse af hverdagslivets historiebevidsthed var udelukkende sket på historievidenskabens præmisser; at der var indbygget en nedladende, elitær holdning i undersøgelsen fremgik fx af den terminologi, der blev anvendt: nøglebegret var den triviale historiebevidsthed. Schörken droppede nu denne term og gik i stedet over til at anvende begreber som hverdagslivets eller livsverdenens historiebevidsthed. I *Geschichte in der Alltagswelt* satte han sig endvidere for ikke at gøre faghistorien til, den altafgørende målestok, når forskellige former for historiebevidsthed skulle analyseres

og vurderes. Ikke nok med det, han begyndte endog at se nærmere på faghistoriens mangler og fordomme. Han pegede fx på, at der er en markant tendens blandt faghistorikere til at undervurdere den mentale afstand, der faktisk er mellem lægfolk og den historiske faglitteratur. Faghistorikere mangler også

Rolf Schörken **Geschichte in der** **Alltagswelt**

*Wie uns Geschichte begegnet und
was wir mit ihr machen*

**Geschichte im
historischen
Sachbuch**

**Die arrangierte
Geschichte
der Literaten**

**Ist die
Biographie
aus der
Talsohle?**

**Geschichte als
touristisches
Erlebnis**

**Geschichte als
erlebtes
Leben**

**Geschichte als
politische und
soziale Selbst-
versicherung**

**Geschichte als
Schmuckstück
und Ritual**

**Wie macht man Geschichte
interessant?**

**Geschichte, vom Bild her
gedacht**

Gibt es „Geschichtsbedürfnisse?“

**Veränderungen der
Geschichtsvermittlung**



sans for, at folk, der ikke interesserer sig for historisk faglitteratur, godt kan være meget historisk interesserede; det er et forhold, som historikerne som regel slet ikke vil tage alvorligt.

Hverdagslivets historiebevidsthed er en meget mangfoldig og broget affære, men der kan også findes en række fællestræk. I en hverdagssammenhæng bruges historie normalt – siger Schörken – som et stort stenbrud, hvor mennesker samler de skærver sammen, de mener, at de kan bruge til noget. Beskæftigelsen med fortiden vil derfor altid være selektiv og struktureret af ens nutidserfaringer. Når man i en hverdagssammenhæng interesserer sig for historie, tilfredsstilles ens historiebehov ikke ved historisk sagindsigt alene, der fordres også noget andet og mere. Dette andet og mere kalder Schörken for historiebevidsthedens *Lebens- und Gegenwartsbezug* – altså at der altid vil være en anknævnelse til ens nutidserfaringer og livsverden i ens omgang med fortiden.

En sådan nutidsrelatering – siger han – løber som en rød tråd gennem alle de ekstra-videnskabelige former for historieproduktion. I hverdagens historiebevidsthed er der mange måder at skabe en sådan nutidsrelatering på. En er at anvende en identifikationsfremmende fremstillingsform, en anden at bruge fortidige hændelser som en parabel. Det kan også ske ved at gøre brug af en parallelisering eller en aktualisering, ved at pege på det evigt uforanderlige eller afkode det skjulte og hemmelighedsfulde. Schörken har samtidig søgt at identificere de faldgruber, der kan ligge i en sådan nutidsrelatering. Den største er den, at fortiden knyttes alt for tæt til nutiden – altså at selve forskellen mellem fortid og nutid på det nærmeste bliver helt udvisket.

Schörken gik dernæst i gang med at sammenligne den faglige med den ikke-faglige omgang med historie, og det resulterede i afhandlingen *Organisiertes und nichtorganisiertes Lernen von Geschichte* fra 1984. Heri opregner han de positive såvel som de negative kendetegn ved de ikke-organiserede historiske læreprocesser. På plussiden peger han på, at de normalt er frivillige, subjektstyrede, livslange, bundet til lystfølelser og fremstår som subjektivt meningsfulde, og derfor vil man som regel være åben og modtagelig for de resultater, som en ikke-organiseret læreproces kaster af sig. Minussiden er – siger han – at der er tale om en tilfældig og uforpligtende form for læring – en læreproces, der let går hen og bliver den rene underholdning, og som i hvert fald mangler både dybde og fuldstændighed. Og hvad angår forholdet mellem en faglig og ikke-faglig omgang med historie, når han frem til den konklusion, at kun historiefaget kan sikre sammenhæng og orden, system og fuldstændighed i læreprocesserne.

Der kan spores en dobbeltbevægelse i Schörkens analyser. For det første bliver han – efterhånden som han arbejder sig ind i forskningsfeltet – mere og mere opmærksom på, at hverdagslivets historiebevidsthed ikke slet og ret kan afvises som en trivial historiebevidsthed, fordi den har flere positive kendetegn og funktioner. Man må – siger han – være åbne over for den mulighed, at hverdagslivets historiebevidsthed tilgodeser behov, som faghistorien slet ikke kan eller vil tage hånd om. For det andet bliver han stadig mere kritisk over for historikernes »vi alene vide holdning« – altså den holdning, der ligger til grund for nedsivningstænkningen. Man må anerkende – siger han – at de før-vindenskabelige forståelsesprocesser er selvstændige og egenartede former for erken-

delse, og det betyder, at den fagvidenskabelige erkendelse ikke længere kan betragtes som den eneste sande form for erkendelse.

I den reviderede udgave af *Geschichte als Lebenswelt* fra 1985 gør Schörken derfor gældende, at en nytænkning omkring forholdet mellem de førvidenskabelige og videnskabelige erkendelsesmåder sætter hele det intrikate spørgsmål om forholdet mellem liv og videnskab på dagsordenen. Spørgsmålet er blevet stadig mere påtrængende, fordi videnskaberne mere og mere kendetegnes ved det, filosofen Edmund Husserl kaldte *Lebensweltvergessenheit* – altså at de ser bort fra den livsverden, der er en del af forskningens grundlag og ramme. Det var imidlertid også det punkt, hvor Schörken holdt op med at arbejde inden for dette forskningsfelt.

Erindringens arenaer

Raphael Samuels udgangspunkt har været meget forskelligt fra Schörkens. Han har i tre årtier været ansat ved Ruskin College, et fagforeningsfinansieret labour college i Oxford, og er en af grundlæggerne af og drivkræfterne i *History Workshop* bevægelsen. Hans interesse for spørgsmålet om fagfolk og lægfolks forhold til historie har ikke taget afsæt i historiedidaktikken, men i hans dobbeltposition som både faghistoriker og deltager i en politisk bevægelse. Historie – hed det i programerklæringen i første nummer af *History Workshop Journal* (1976) – er alt for vigtig til at blive overladt til faghistorikerne, og bevægelsen har derfor set det som sin opgave at gøre en målrettet indsats for en demokratisering af produktionen såvel som brugen af historie. Demokratiseringsforsøget har flere sider.

Indholdet af forskningen måtte ændres. Det har fordret en satsning på at forske i de oversetes liv og virke: almue og arbejdere, kvinder og børn, fremmede og minoriteter. Det har krævet, at forskerne i deres valg af emne bevidst sigter mod at frembringe former for indsigt, der vil fremstå som relevant og værdifuld for folk uden for faget – fx ved at gøre nutidens udfordringer til udgangspunktet for deres forskning og dermed engagere sig i, hvad der kaldes “the ongoing battle of ideas”. Rekrutteringen af historikere måtte ændres. I *History Workshops* lokalafdelinger har man gjort meget for at inddrage amatørhistorikere og lægfolk i arbejdet. Endelig måtte hele fremstillingssiden ændres. Man har her søgt at udvikle mere åbne og læservenlige formidlingsformer og satset på en publiceringsform, der tillader en to-vejs-kommunikation mellem skribent og læser. For at fremme og sikre en aktiv læserkreds afsattes der derfor altid megen plads i tidsskriftet til læsernes kritik og kommentarer og til rapporter fra bevægelsens seminarer og lokalafdelinger.

Der er gennem årene i *History Workshop* blevet tænkt, talt og skrevet meget om nødvendigheden af at overvinde kløften mellem lægfolk og fagfolk og etablere et aktivt samarbejde. Denne indsats har ikke taget afsæt i forestillinger om, hvorledes forholdet mellem en faglig og ikke-faglig tilgang til historie er. Udgangspunktet har været politisk: samarbejdet mellem arbejdere og akademikere er blevet forstået inden for rammerne af en fælles politisk kamp imod den kapitalistiske samfundorden og for en socialistisk. Oprindeligt havde tids-

skriftet derfor undertitlen *A Journal of socialist historians*, hvilket i 1982 blev ændret til *Journal of socialist and feminist historians*. Men tidsskriftet har ikke længere en undertitel. I en leder i nr. 39 fra 1995 har redaktionen gjort rede for, hvorfor tidsskriftet ikke fremover vil benytte den hidtidige undertitel. Denne ændring skete næsten samtidig med, at Raphael Samuel udsendte første bind af *Theatres of Memory* (1994), og de to er – som jeg ser det – nært forbundne begivenheder. En læsning af hans nye bog og øvrige skrifter kan klarlægge baggrunden for den politiske og faglige nyorientering i *History Workshop* bevægelsen.

Nyorienteringen har for det første baggrund i den politiske situation i 90'erne. Et sæt fælles politiske målsætninger eller idealer udgør ikke længere samlingspunktet for tidsskriftet. En del af redaktionskollektivet vil ikke kalde sig selv for socialister, medens andre fortsat gør det – det gælder fx Samuel. Gruppen holdes nu sammen af en fælles interesse i at tage sammenhængen mellem historie og politik op til analyse, diskussion og anvendelse.

»Historie (...) bliver produceret og forbrugt i en social sammenhæng, af mange forskellige mennesker, til meget forskellige formål, og det sker på mange forskellige måder. Der bliver politisk kæmpet om produktionen og brugen af historie. I *History Workshop Journal* vil vi gøre histories indflydelse gældende i nutiden og ud fra en interesse i politisk forandring bruge historisk viden og analyse til at gå i clinch med nuværende former for politisk praksis«.

Spørgsmålet om hvilken politisk kurs og strategi der skal vælges fremstår i dag som meget mere åbent og ubesvaret end det tidligere var.

Bag nyorienteringen ligger også en begyndende forskning i den faktiske historieproduktion og historiebrug, og her synes den 6. internationale Oral History konference om myte og historie i 1987 at have været et vendepunkt. Hos faghistorikere er der tradition for at holde sig til det faktuelle og virkelige, og derfor er udforskningen af myter og legender, fortællinger og erindringer blevet overladt til antropologer, etnologer og folkeminddeforskere. De har dermed – siger Samuel i *The Myths We Live By* (1990) – blokeret for indsigt i »symbolers magt [og] illusionens kraft«, og en sådan blindhed må overvindes, hvis de vil forstå og forklare den socio-kulturelle produktion og brug af historie. Historikere må lære at se »myte og erindring ikke kun som særlige spor om fortiden, men også som et vindue ind til dannelsen og omdannelsen af individuel og kollektiv bevidsthed, i hvilken både fakta og fantasi, fortid og nutid, er virksomme«. Denne interesse for produktion og brug af historie er blevet fulgt op i tidsskriftet. Her findes der nu en særlig sektion *History at Large*, hvor "the popular uses of history" får den samme grundige og kritiske behandling, som tidligere blev forbeholdt faghistoriske skrifter.

Det tredje forhold bag nyorienteringen er konfrontationen med postmodernismen. *History Workshop Journal* er ikke blevet et postmodernistisk tidsskrift, men det har været optaget af at klarlægge konsekvenserne af en postmodernistisk kritik af den traditionelle historievitenskaber. Samuel har fx søgt at skelne skidt fra kanel i den postmodernistiske udfordring. I *Reading the Signs* (1991-92) tog han et opgør med de postmodernistister, der ikke anerken-

der en virkelighed uden for teksten, sproget, tegnsystemet. »Historiske vidnesbyrd kan ikke kun læses som et system af tegn. (...) Sociale begivenheder er ikke det samme som en litterær tekst. Det er historiske dokumenter heller ikke«.

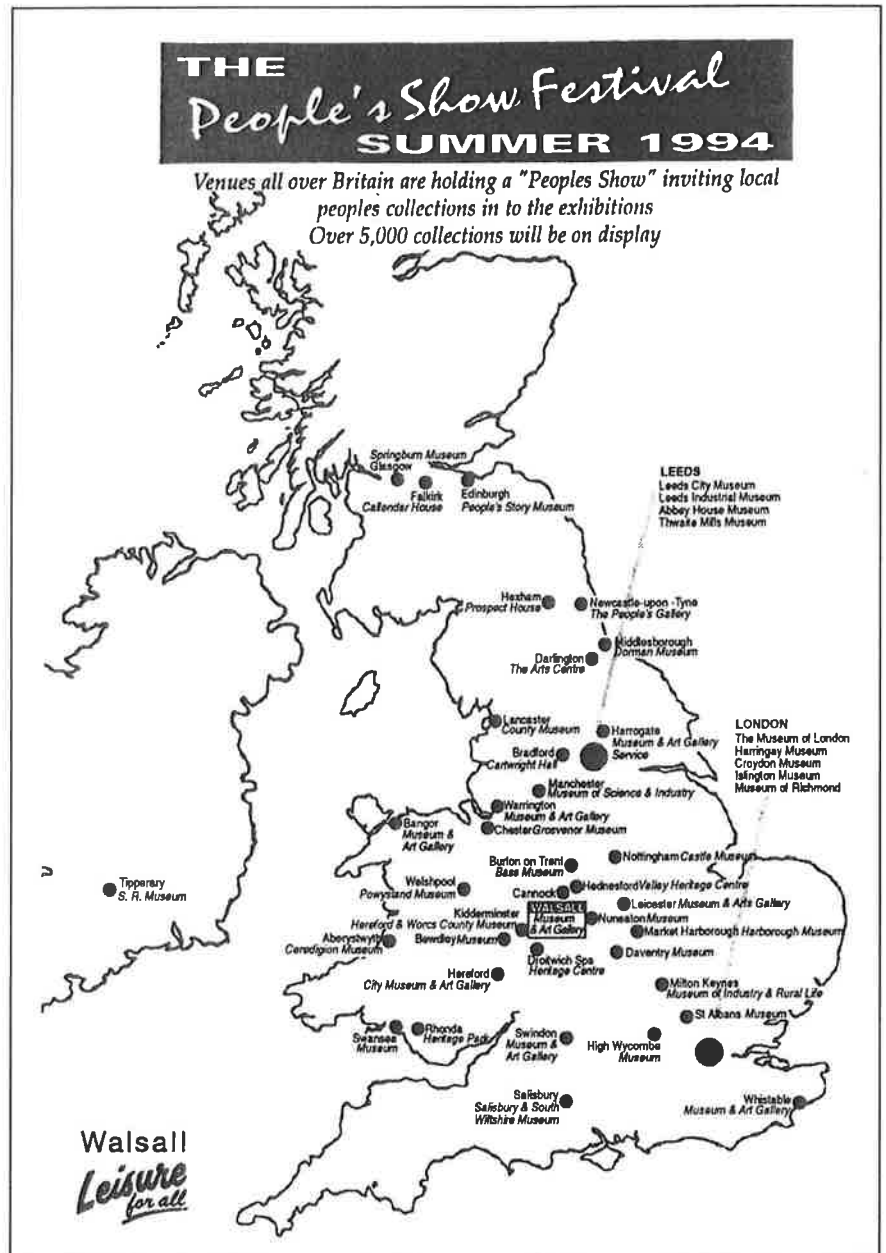
Men er denne side af postmodernismen først afvist, kan den ses som en tiltrængt og frugtbar udfordring af den etablerede forskning og refleksion. Den lægger fx op til at arbejde med et mere rafineret og komplekst virkelighedsbegreb end et traditionelt materialistisk. Den har også klarlagt et vigtigt grundforhold for historikers arbejde: »Historie vil altid være en åben tekst og dens mening ubestemt, ikke fordi vore tekster nødvendigvis er uigennemskuelige eller utilstrækkelige, men fordi vor tidsskala nødvendigvis må være flertydig og foreløbig. Lige meget hvor fast og fikseret det oprindelige billede er, kan vi være sikre på, at de billeder, [det frembringer] i eftertiden, altid vil være i forandring«.

Raphael Samuels nye bog *Theatres of Memory* er planlagt som et trebindsværk. Første bind hedder *Past and Present in Contemporary Culture*, og det er en yderst dækkende beskrivelse af indholdet. Det er en dybdeborende og detailrig analyse af, hvorledes historie i dag bliver omtolket og nyskrevet i en britisk sammenhæng som følge af ændringer i miljøet, teknologiske innovationer og den pågående demokratisering af produktionen og diffusionen af viden. Andet bind skal have titlen *Island Stories* og vil redegøre for de radikalt forskellige tolkninger af den nationale fortid, der er virksomme på samme tid, og det vil afslutningsvis blande sig i den løbende debat om skolens historieundervisning. I bind 3 sættes der fokus på de forskellige former for erindrings- og jubilæums-kunst; *Memory Work* vil se nærmere på, hvorledes fremskridtet fejres, tabet bearbejdes og tilbagegangen glorificeres; her er sigtepunktet at klarlægge, hvorledes historie – på samme måde som menneskers subjektivitet – er socialt konstrueret og dermed et barn af sin tid.

Rammen for første bind er en kritik af såvel en faghistorisk som en postmodernistisk tilgang. Faghistorikere mener, at historie er et fag og dermed en erkendelsesform for særligt indviede, men de overser – påpeger Samuel – at historie er en almenmenneskelig aktivitet snarere end en profession. Postmodernister mener, at historie er faghistorikernes opfindelse, men overser, at historie er en levende og virksom kraft i samfundet. Samuel tager derfor selv afsæt i en formulering hos William Faulkner: "The past is not dead. It is not even past yet". – altså fortiden lever, virker og bruges i nutiden. Begrebet erindring (memory) udgør derfor omdrejningspunktet i Samuels analyse, der får relativiseret faghistorien ved blot at betragte den som en af erindringens mange virkefelter og kamppladser.

I første bind af *Theatres of Memory* fremlægges en række etnografiske undersøgelser af samspillet og konflikterne mellem historiefaglige og folkelige former for erindring. Samuel tager i lyset heraf et opgør med bl.a. positioner, som venstrefløjshistorikere ofte forfægter. Han sætter fx et stort spørgsmålstegn ved den idé, at demokratiseringen især kan fremmes ved at udforske almindelige menneskers hverdagsliv. Studiet af de folkelige former for historiebevidsthed tyder på det modsatte: almindelige mennesker interesserer sig i første række for det usædvanlige, egenartede og aparte. Han stiller sig også yderst

kritisk til præmisserne bag den forskningsindsats, der har haft E. Hobsbawm & T. Rangers *The Invention of Tradition* (1983) som inspirationskilde. Den ser kun traditions- og jubilæumshistorie som de herskende elites forsøg på at pådutte



folket en falsk bevidsthed og overser helt det forhold, at almindelige mennesker ofte er aktive og selektive i opbygningen af deres historiebevidsthed.

Det centrale og afgørende for Samuel er påvisningen af, at der faktisk er sket en demokratisering af historiekulturen i Storbritannien. En analyse af dens fulde bredde viser – siger han – at interessen for kulturarven ikke er centeret omkring aristokratiets store landsteder, men omkring transportmidler og arbejdssteder, boliger og naturområder. Historiekulturen er i løbet af de sidste tre til fire årtier blevet meget mere folkelig, kvindelig og hjemlig end den var tidligere, og den har aldrig været mere omfattende end den er nu. Dette forhold – påpeger han – overses helt af folk som Patrick Wright og Robert Hewison, der i *On Living in an Old Country* (1985) og *The Heritage Industry: Britain in a Climate of Decline* (1987) kun vil se kulturarvsindustrien som resultatet af et aristokratisk komplot med det formål at fremelske en reaktionær nostalgi. Som socialist er Samuel selvfølgelig ikke tilfreds med, at den brede historieinteresse især bruges til at styrke højrefløjen i britisk politik, men modsat Wright og Hewison får det ikke ham til afvise hele kulturarven som en gang opium for folket. Han ser kulturarvsindustrien som en meget kompleks og flertydige størrelse i ideologisk henseende og mener ikke, at den er uløseligt bundet til en højrefløjstænkning.

I sin nye bog indtager Samuel en populistisk position i både faglig og politisk henseende; han nærer betydelig mere tillid til almindelige menneskers vurderingsevne og dømmekraft end det er normen blandt britiske faghistorikere og venstrefløjsfolk. Han sætter også spørgsmålstegn ved den skelnen mellem indlæring (education) og underholdning (entertainment), som ofte indgår som en afgørende præmis i debatten om historieformidling og historiebrug. Folk – siger han et sted – forbruger ikke billeder af fortiden på samme måde som de køber og spiser en plade chokolade; når de møder nye forestillinger, indføjes de på forskellig vis i de foreliggende billeder og historier. Og det danner udgangspunktet for hans forsøg i *Theatres of Memory* på at indkredse de forskellige former for folkelig erindring (popular memory), der findes i nutidens samfund.

Schörken versus Samuel

I Schörken og Samuels tilgange kan man finde flere fælles kendetegn. De har begge sat sig for at udforske, hvorledes lægfolks tilgang til og brug af historie er, og sammenligne med den, man finder blandt faguddannede historikere. De er også fælles om at se historie som i første række en almenmenneskelig aktivitet snarere end som et fag. De opfatter også begge historie som en integreret del af alle former for kollektiv identitet og er på det rene med, at i en hverdagssammenhæng skal historie have en brugsværdi, hvis den skal kunne fange og fastholde folks interesse.

Men der findes også flere markante forskelle. Samuel er meget mere kritisk i sin indstilling til den etablerede historievitenskabelige end Schörken er. Det skyldes bl.a., at Samuel har ladet sig inspirere af dele af postmodernismen. Han kan derfor bedre end Schörken acceptere, at fortiden bruges som nutidens

legetøj (a plaything of the present) – et forhold, der ofte får det til at løbe koldt ned af ryggen på faghistorikere. Han er derfor også villig til at opbløde det skarpe skel mellem skøn- og faglitteratur og flytte historikerens position en hel del tættere på forfatterens end vanligt er.

Forskellen mellem Schörken og Samuel går tillige tilbage til en forskel i tilgang og normsæt. I sine undersøgelser nåede Schörken frem til det resultat, at det politiske normalt kun udgør et randfænomen i hverdagslivets historiebevidsthed. Med andre ord: historie i en livsverdenssammenhæng er som regel en ganske apolitisk størrelse. Billedet tegner sig meget anderledes i Samuels fremstilling. Han har med sit udgangspunkt i *History Workshop* bevægelsen interesseret sig for, hvorledes historie bliver brugt i folkelige og politiske bevægelser, og peger her på, at de folkelige former for erindring udgør en vigtig politisk kampplads i dagens samfund. Hertil kommer, at hele Samuels tilgang struktureres af en bestemt sæt værdier. Han betragter demokratiseringen af historie som en af vor tids påtrængende opgaver, og det bekymrer ham tilsyneladende ikke, at en sådan demokratisering synes at fordre, at man arbejder ud fra en klar anti-elitær forståelse af både folk og fag.

Litteratur

- Evalueringsrapport*, 1994.
- Historieformidling, *Noter om historie og undervisning*, nr. 66, 1980.
- Gjelstland, D., Historien som forlagsbranchens problembar, i *Formidling av historie. Historikeren – på scenen eller i kulisserne?*, 1987.
- Jensen, L. B., *Ud af elfenbenstårnet*, 1987.
- Samuel, R., History Workshop Methods, *History Workshop Journal*, nr. 9, 1980.
- Grand Narratives, sa., nr. 29, 1990.
- Reading the Signs I & II, sa., nr. 32 & 33, 1991-92.
- Theatres of Memory*, bd. 1, *Past and Present in Contemporary Culture*, 1994.
- & Thompson, P. (udg.), *The Myths We Live By*, 1990.
- Schörken, R., Geschichte im Alltag. Über einige Funktionen des trivialen Geschichtsbewußtseins, *Geschichte in Wissenschaft und Unterricht*, bd. 30, 1979.
- Geschichte als Lebenswelt, i *Handbuch der Geschichtsdidaktik*, 1. udg. 1979 & 3. rev. udg. 1985.
- Geschichte in der Alltagswelt. Wie uns Geschichte begegnet und was wir mit ihr machen*, 1981.
- Gegenwartsbezüge in populärhistorischen Produktionen, i *Der Gegenwartsbezug der Geschichte*, 1981.
- Organisiertes und nichtorganisiertes Lernen von Geschichte, *Geschichtsdidaktik*, 1984.
- Stave, B. M., I'm Not Going to Disney World: A Historians Public Duties, *Perspectives, American Historical Association Newsletter*, bd. 33, nr. 6, 1995.
- Walters, R.G. m.fl.; Public History and Disney's America, *Perspectives. American Historical Association Newsletter*, bd. 33, nr. 3, 1995.

Historieformidling

**Den Jydske Historiker
Ekstranummer**

1995